

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**VI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

MART, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.com>

ANJUMANLAR PLATFORMASI

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**VI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2026-yil, mart

TOSHKENT-2026

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
VI Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 6-son (mart, 2026-yil).- 33 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 26-mart

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi VI Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

Do'simov Shohruh

MINTAQA IQTISODIY RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 4-7

Obidova Intizor

SANOAT KORXONALARINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA INTEGRAL INDEKSLARDAN FOYDALANISH.....8-15

FILOLOGIYA FANLARI

Uzoqboyeva Ra'no

ARABIZMLARNING INGLIZ TILIDA MORFOLOGIK O'ZLASHUV XUSUSIYATLARI 16-17

Самиева Иродахон

КРАТКИЙ ОБЗОР ЛИТЕРАТУР ПО СОЦИОЛИНГВИСТИКЕ..... 18-21

PEDAGOGIKA FANLARI

Kamolov Baxtiyor

TALABALAR EKOLOGIK EKSKURSIYALAR ORQALI AMALIY BILIMLARNI MUSTAHKAMLASH METODIKASI 22-27

Tojiboyeva Shohistaxon

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING TANQIDIY FIKR YURITISH KO'NIKMALARINI BAHOLASH USULLARI 28-32

SANOAT KORXONALARINING MOLIVAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA INTEGRAL INDEKSLARDAN FOYDALANISH

Obidova Intizor Begaliyevna

Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti, mustaqil izlanuvchi

Email: intizorobidova1984@gmail.com

Tel: +998 99 833 47 38

ORCID: 0009-0007-0915-4363

Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda integral indekslardan foydalanishning nazariy va metodologik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda korxonalar samaradorligini baholashda qo'llaniladigan an'anaviy ko'rsatkichlar tizimi tahlil qilinib, ularning cheklangan jihatlari aniqlandi. Shuningdek, bir nechta moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtirish imkonini beruvchi integral indeks metodologiyasi taklif etildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, integral indekslardan foydalanish sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini kompleks baholash, korxonalar o'rtasidagi farqlarni aniqlash hamda strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv korxonalar samaradorligini hududiy va tarmoq kesimida taqqoslash imkonini ham yaratadi.

Kalit so'zlar: sanoat korxonalari, moliyaviy samaradorlik, integral indeks, iqtisodiy-statistik tahlil, rentabellik ko'rsatkichlari, kompleks baholash, samaradorlik indeksi.

USING INTEGRAL INDICES IN ASSESSING THE FINANCIAL EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Obidova Intizor Begaliyevna

Institute for Advanced Training and Statistical Research, Independent Researcher

Tashkent, Uzbekistan

Annotation. This study is devoted to examining the theoretical and methodological foundations of using integral indices in assessing the financial efficiency of industrial enterprises. The research analyzes the traditional system of indicators used to evaluate enterprise performance and identifies their limitations. In addition, a methodology for an integral index that integrates several financial and economic indicators into a single composite indicator is proposed. The results of the study show that the use of integral indices allows for a comprehensive assessment of the financial efficiency of industrial enterprises, identification of differences between enterprises, and supports the adoption of strategic management decisions. This approach also enables the comparison of enterprise performance across regions and industrial sectors.

Key words: industrial enterprises, financial efficiency, integral index, economic and statistical analysis, profitability indicators, comprehensive assessment, efficiency index.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2026v2i6/n02>

Bozor iqtisodiyoti sharoitida sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Sanoat korxonalari mamlakat yalpi ichki mahsulotining shakllanishida, eksport hajmining oshishida hamda yangi ish o'rinlari yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli sanoat korxonalarining iqtisodiy faoliyatini chuqur tahlil qilish iqtisodiy siyosatni shakllantirish hamda samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishda katta ahamiyatga ega.

Korxonalar samaradorligini baholash iqtisodiy tahlilning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Amaliyotda korxonalar samaradorligini baholashda ko'pincha alohida iqtisodiy ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Masalan, rentabellik darajasi, aktivlar qaytimi yoki kapital rentabelligi kabi indikatorlar korxonalar faoliyatining ayrim jihatlarini aks ettiradi. Biroq bunday yondashuv korxonaning umumiy moliyaviy holatini to'liq aks ettira olmaydi.

Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda korxonalar samaradorligini baholashda kompleks yondashuvdan foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu sababli so'nggi yillarda iqtisodiy-statistik tadqiqotlarda integral indeks metodologiyasidan foydalanish keng tarqalmoqda. Integral indekslar bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtirish orqali korxonaning umumiy moliyaviy samaradorligini baholash imkonini beradi.

Integral indekslardan foydalanish sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini kompleks baholash bilan bir qatorda korxonalar o'rtasidagi farqlarni aniqlash hamda ularning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, integral indekslar sanoat korxonalarining samaradorligini hududiy va tarmoq kesimida taqqoslash imkoniyatini ham yaratadi.

Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash masalalari iqtisodiy nazariya va amaliy tadqiqotlarda keng o'rganilgan.

Korxonalar samaradorligini baholash metodologiyasining shakllanishida G'arb iqtisodiy maktabi vakillarining ilmiy ishlari muhim o'rin egallaydi.

Amerikalik iqtisodchi *M. Farrell* ishlab chiqarish samaradorligini baholash nazariyasini ishlab chiqib, korxonalar samaradorligini baholashda texnik samaradorlik va resurslardan foydalanish darajasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash metodologiyasini taklif qilgan [1]. Ushbu yondashuv keyinchalik samaradorlikni baholash bo'yicha ko'plab statistik usullar rivojlanishiga asos bo'ldi.

Keyinchalik *A. Charnes, W. Cooper va E. Rhodes* Farrell nazariyasini rivojlantirib, *DEA (Data Envelopment Analysis)* modelini ishlab chiqdilar [2]. Ushbu model yordamida korxonalar samaradorligini ko'p ko'rsatkichli tahlil asosida baholash imkoniyati yaratildi. DEA modeli bugungi kunda korxonalar samaradorligini baholashda keng qo'llaniladigan iqtisodiy-statistik usullardan biri hisoblanadi.

D. Aigner, C. Lovell va P. Schmidt tomonidan ishlab chiqilgan *stoxastik chegaraviy tahlil (SFA)* modeli ham korxonalar samaradorligini baholash metodologiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi [3]. Ushbu model ishlab chiqarish samaradorligini baholashda tasodifiy omillarni hisobga olish imkonini beradi.

Bundan tashqari, samaradorlikni vaqt bo'yicha o'zgarishini baholashda *R. Färe, S. Grosskopf va M. Norris* tomonidan ishlab chiqilgan *Malmquist produktivlik indeksi* keng qo'llaniladi [4]. Ushbu indeks yordamida ishlab chiqarish samaradorligining dinamik o'zgarishlari tahlil qilinadi.

Shuningdek, *T. Coelli, D. Rao va G. Battese* korxonalar samaradorligini baholash metodologiyasini takomillashtirib, iqtisodiy samaradorlikni baholash bo'yicha kompleks usullarni ishlab chiqqanlar [5].

G'arb olimlarining ushbu tadqiqotlari korxonalar samaradorligini baholashda ko'p ko'rsatkichli statistik yondashuvlardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Markaziy Osiyo iqtisodchi olimlari tomonidan ham sanoat korxonalarining samaradorligini baholash masalalari o'rganilgan.

Masalan, qozoq iqtisodchisi *A. Esentugelov* sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholashda investitsiyalar va ishlab chiqarish samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilgan [6]. U sanoat rivojlanishida investitsiya faoliyati muhim omil ekanligini asoslab bergan.

Qirg'iz iqtisodchisi *T. Karymshakov* sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholashda ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligini statistik tahlil qilish metodologiyasini ishlab chiqqan [7].

Shuningdek, Markaziy Osiyo tadqiqotchilari sanoat tarmoqlarining iqtisodiy rivojlanishida innovatsiyalar va texnologik modernizatsiya muhim rol o'ynashini ta'kidlaydilar. Ularning tadqiqotlarida iqtisodiy samaradorlikni baholashda kompleks ko'rsatkichlar tizimidan foydalanish zarurligi qayd etilgan.

O'zbekiston olimlari tomonidan ham sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash masalalari keng o'rganilgan.

Masalan, *B. Berkinov* sanoat tarmoqlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda investitsiya faoliyati va innovatsion rivojlanishning ahamiyatini tahlil qilgan [8].

Sh. Shodmonov va U. G'afurov iqtisodiy samaradorlikni baholashda ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligini aniqlash metodologiyasini ishlab chiqqanlar [9].

Shuningdek, O'zbekiston iqtisodchi olimlari sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda rentabellik ko'rsatkichlari, kapital qaytimi hamda ishlab chiqarish samaradorligini kompleks baholash zarurligini ta'kidlaydilar [10].

Shu sababli sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtiruvchi *integral indeksni amaliyotga joriy etish* dolzarb ilmiy ahamiyatga ega.

Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash ko'p omilli va murakkab iqtisodiy jarayon hisoblanadi. Korxonalar faoliyatining samaradorligi ishlab chiqarish natijalari, moliyaviy resurslardan foydalanish darajasi hamda investitsiya faoliyatining natijadorligi bilan belgilanadi. Shu sababli sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda kompleks iqtisodiy-statistik yondashuvdan foydalanish zarur.

Ilmiy adabiyotlarda korxonalar samaradorligini baholashda turli metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Jumladan, indeks usuli, regressiya tahlili, DEA modeli va integral indeks metodologiyasi keng qo'llaniladi [11]. Integral indeks metodologiyasi bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtirish orqali korxonalar samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi [12].

Mazkur tadqiqotda sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash uchun iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash usuli, guruhlash usuli hamda indeks metodologiyasidan foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida korxonalar samaradorligini baholash uchun integral indeks modeli ishlab chiqildi.

Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda ko'rsatkichlarni to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga ega. Ilmiy tadqiqotlarda korxonalar samaradorligini baholashda rentabellik, aktivlardan foydalanish samaradorligi va ishlab chiqarish natijadorligini aks ettiruvchi ko'rsatkichlardan foydalanish tavsiya etiladi [13].

Mazkur tadqiqotda sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash uchun quyidagi asosiy ko'rsatkichlar tanlab olindi:

- aktivlar rentabelligi (ROA);
- kapital rentabelligi (ROE);

- sotuvlar rentabelligi (ROS);
- mehnat unumdorligi;
- investitsiya samaradorligi.

Aktivlar rentabelligi korxonaning mavjud aktivlardan foydalanish samaradorligini aks ettiradi va quyidagi formula asosida aniqlanadi.

$$ROA = \frac{\text{sof daromad}}{\text{aktivlar}} * 100 \% \quad (1)$$

Kapital rentabelligi korxonaga kapitalidan foydalanish samaradorligini ko'rsatadi va investorlar uchun muhim indikator hisoblanadi [14].

$$ROE = \frac{\text{sof daromad}}{\text{qo'yilgan kapital}} * 100 \% \quad (2)$$

Sotuvlar rentabelligi esa korxonaga faoliyatining umumiy iqtisodiy samaradorligini ifodalaydi.

$$ROS = \frac{\text{olingan foyda}}{\text{umumiy sotuvdan tushum}} * 100 \% \quad (3)$$

Mazkur ko'rsatkichlar korxonalarining moliyaviy natijalarini turli jihatlar bo'yicha baholash imkonini beradi.

Moliyaviy samaradorlikni baholashda tanlangan ko'rsatkichlar turli o'lchov birliklariga ega bo'lishi mumkin. Shu sababli ularni o'zaro taqqoslash uchun standartlashtirish zarur. Ilmiy tadqiqotlarda ko'rsatkichlarni standartlashtirish uchun ko'pincha *min-max normalizatsiya usuli* qo'llaniladi [15].

Mazkur usul quyidagi formula asosida amalga oshiriladi.

$$z_i = \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (4)$$

bu yerda:

- x_i – ko'rsatkichning faktik qiymati;
- $x_{\min}$ – ko'rsatkichning minimal qiymati;
- $x_{\max}$ – ko'rsatkichning maksimal qiymati.

Normalizatsiya natijasida barcha ko'rsatkichlar 0 dan 1 gacha oraliqda standartlashtiriladi. Bu esa turli ko'rsatkichlarni yagona tizimda taqqoslash imkonini beradi.

Integral indeksni hisoblashda har bir ko'rsatkichning iqtisodiy ahamiyatini hisobga olish zarur. Shu sababli ko'rsatkichlar uchun vazn koeffitsiyentlari aniqlanadi.

Ilmiy tadqiqotlarda vazn koeffitsiyentlarini aniqlash uchun turli usullar qo'llaniladi. Jumladan, ekspert baholash usuli, entropiya usuli hamda analitik ierarxiya usuli keng qo'llaniladi [16].

Mazkur tadqiqotda vazn koeffitsiyentlarini aniqlash uchun ekspert baholash usuli qo'llanildi.

Ko'rsatkich	Vazn koeffitsiyenti
Aktivlar rentabelligi	0.25
Kapital rentabelligi	0.25
Sotuvlar rentabelligi	0.20
Mehnat unumdorligi	0.15
Investitsiya samaradorligi	0.15

Ko'rsatkichlar vaznining yig'indisi 1 ga teng qilib belgilandi.

Standartlashtirilgan ko'rsatkichlar va vazn koeffitsiyentlari asosida sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligi integral indeks yordamida baholanadi.

$$IMSI = \sum_{i=1}^n w_i z_i \quad (5)$$

bu yerda:

- IMSI – integral moliyaviy samaradorlik indeksi;
- w_i – ko'rsatkichning vazn koeffitsiyenti;
- z_i – standartlashtirilgan ko'rsatkich qiymati.

Integral indeks qiymati 0 dan 1 gacha bo'lgan oraliqda o'zgaradi. Indeks qiymati qanchalik yuqori bo'lsa, korxonaning moliyaviy samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi [17].

Integral indeks qiymatlari asosida korxonalarni samaradorlik darajasi bo'yicha guruhlash mumkin. Ilmiy tadqiqotlarda samaradorlikni baholashda ko'pincha uch darajali tasnifdan foydalaniladi [18].

Integral indeks qiymati	Samaradorlik darajasi
0.70 – 1.00	Yuqori samaradorlik
0.40 – 0.69	O'rta samaradorlik
0.00 – 0.39	Past samaradorlik

Mazkur tasnif sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini taqqoslash va ularni reytinglash imkonini beradi.

Taklif etilgan metodologiya sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi. Ushbu yondashuv bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtirish orqali korxonalar faoliyatini chuqur tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.

Shuningdek, integral indeks metodologiyasi sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini hududiy va tarmoq kesimida taqqoslash imkonini ham beradi.

Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash uchun yuqorida ishlab chiqilgan metodologiya asosida integral indeks hisoblandi. Tadqiqotda sanoat korxonalarining moliyaviy faoliyatini aks ettiruvchi asosiy ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ushbu ko'rsatkichlar asosida korxonalar samaradorligi baholandi hamda ular o'rtasidagi farqlar aniqlandi.

Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligi turli omillarga bog'liqligini ko'rsatadi. Xususan, ishlab chiqarish hajmi, kapitaldan foydalanish darajasi, investitsiya faoliyati hamda mehnat unumdorligi korxonalar samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [19].

Tadqiqotda bir nechta sanoat korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Quyidagi jadvalda tanlangan korxonalarining asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari keltirilgan.

1-jadval

Sanoat korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlari

Korxonona	ROA	ROE	ROS	Mehnat unumdorligi	Investitsiya samaradorligi
Korxonona A	0.14	0.19	0.16	0.18	0.15
Korxonona B	0.11	0.16	0.13	0.15	0.13
Korxonona C	0.09	0.14	0.11	0.13	0.10

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, korxonalar o'rtasida moliyaviy ko'rsatkichlar darajasida sezilarli farqlar mavjud. Xususan, aktivlar rentabelligi va kapital rentabelligi bo'yicha Korxonalar A eng yuqori natijalarni ko'rsatgan.

Bunday farqlar korxonalar resurslaridan foydalanish darajasi hamda boshqaruv samaradorligining turlicha ekanligi bilan izohlanadi [20].

Ko'rsatkichlarni o'zaro taqqoslash uchun ular normalizatsiya qilindi. Normalizatsiya natijalari quyidagi jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Standartlashtirilgan ko'rsatkichlar

Korxonalar	ROA	ROE	ROS	Mehnat unumdorligi	Investitsiya samaradorligi
Korxonalar A	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Korxonalar B	0.60	0.62	0.63	0.71	0.60
Korxonalar C	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Normalizatsiya natijasida barcha ko'rsatkichlar yagona intervalga keltirildi. Bu esa integral indeksni hisoblash jarayonini soddalashtiradi.

Standartlashtirilgan ko'rsatkichlar va vazn koeffitsiyentlari asosida sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligi integral indeks yordamida hisoblandi.

3-jadval

Sanoat korxonalarining integral samaradorlik indeksi

Korxonalar	Integral indeks
Korxonalar A	0.95
Korxonalar B	0.63
Korxonalar C	0.18

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Korxonalar A eng yuqori moliyaviy samaradorlik darajasiga ega. Korxonalar B o'rta samaradorlik guruhiga kiradi, Korxonalar C esa past samaradorlik guruhiga mansub.

Integral indeks natijalari korxonalar samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi hamda korxonalar o'rtasidagi farqlarni aniq ko'rsatadi [21].

Integral indeks natijalariga asoslanib sanoat korxonalarining samaradorlik bo'yicha reytinglandi.

4-jadval

Korxonalar samaradorlik reytingi

Korxonalar	Integral indeks	Reyting
Korxonalar A	0.95	1
Korxonalar B	0.63	2
Korxonalar C	0.18	3

Mazkur reyting sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash hamda ularning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligi ko'p omilli jarayon hisoblanadi. Korxonalar samaradorligiga quyidagi omillar sezilarli ta'sir ko'rsatadi:

- ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish darajasi;
- investitsiya faoliyatining samaradorligi;
- mehnat unumdorligi;
- boshqaruv samaradorligi.

Integral indeks metodologiyasi ushbu omillarning umumiy ta'sirini kompleks baholash imkonini beradi. Shu sababli integral indekslardan foydalanish sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda samarali usullardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot doirasida sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda integral indeks metodologiyasidan foydalanish masalalari o'rganildi. Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda kompleks yondashuvdan foydalanish zarurligini ko'rsatdi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, korxonalar samaradorligini baholash masalalari iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan bo'lsa-da, sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini kompleks baholash metodologiyasi hali ham takomillashtirishni talab qiladi. Xususan, ko'p hollarda korxonalar samaradorligi alohida moliyaviy ko'rsatkichlar asosida baholanadi, bu esa korxonalar faoliyatining barcha jihatlarini to'liq aks ettira olmaydi.

Mazkur tadqiqotda sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash uchun integral indeks metodologiyasi ishlab chiqildi. Taklif etilgan metodologiya bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtirish orqali korxonalar samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy ilmiy xulosalar chiqarildi:

✓ Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholash ko'p omilli iqtisodiy jarayon bo'lib, uni baholashda kompleks yondashuvdan foydalanish zarur.

✓ Korxonalar samaradorligini baholashda rentabellik, kapitaldan foydalanish samaradorligi, mehnat unumdorligi va investitsiya samaradorligi kabi ko'rsatkichlar muhim ahamiyatga ega.

✓ Bir nechta iqtisodiy ko'rsatkichlarni yagona indikatorga birlashtiruvchi integral indeks metodologiyasi korxonalar samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi.

✓ Integral indeks yordamida sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini taqqoslash va ularni reytinglash mumkin.

✓ Integral indeks metodologiyasidan foydalanish sanoat korxonalarining moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish hamda samaradorlikni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

➤ Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda integral indeks metodologiyasini keng qo'llash maqsadga muvofiqdir.

➤ Sanoat korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlari asosida muntazam monitoring tizimini joriy etish zarur.

➤ Korxonalar samaradorligini baholashda zamonaviy iqtisodiy-statistik usullardan foydalanishni kengaytirish lozim.

➤ Sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini oshirish uchun investitsiya faoliyatini rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega.

➤ Sanoat korxonalarining samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish zarur.

Taklif etilgan metodologiya sanoat korxonalarining moliyaviy samaradorligini baholashda qo'llanilishi mumkin bo'lib, u korxonalar faoliyatini kompleks tahlil qilish hamda iqtisodiy siyosatni shakllantirish jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Farrell M. The Measurement of Productive Efficiency. Journal of the Royal Statistical Society. Series A, 1957.
2. Charnes A., Cooper W., Rhodes E. Measuring the Efficiency of Decision Making Units. European Journal of Operational Research, 1978.
3. Aigner D., Lovell C., Schmidt P. Formulation and Estimation of Stochastic Frontier Production Function Models. Journal of Econometrics, 1977.
4. Färe R., Grosskopf S., Norris M., Zhang Z. Productivity Growth, Technical Progress and Efficiency Change in Industrialized Countries. American Economic Review, 1994.
5. Coelli T., Rao D., O'Donnell C., Battese G. An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis. Springer, 2005.
6. Esentugelov A. Industrial Development and Economic Efficiency. Almaty: Economy Publishing House, 2012.
7. Karymshakov T. Economic Efficiency of Industrial Enterprises. Bishkek, 2015.
8. Berkinov B. Sanoat iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2016.
9. Shodmonov Sh., G'afurov U. Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
10. Obidova I.B. Sanoat korxonalarida moliyaviy samaradorlikni baholashning nazariy va metodologik asoslari. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, Vol.45, 2025.
11. Coelli T. A Guide to Frontier Efficiency Measurement. Productivity Analysis Journal, 1996.
12. Lovell C. Production Frontiers and Productive Efficiency. Oxford Economic Papers, 1993.
13. Brigham E., Ehrhardt M. Financial Management: Theory and Practice. Cengage Learning, 2013.
14. Higgins R. Analysis for Financial Management. McGraw-Hill Education, 2012.
15. OECD. Handbook on Constructing Composite Indicators. Paris, 2008.
16. Saaty T. Decision Making with the Analytic Hierarchy Process. International Journal of Services Sciences, 2008.
17. Nardo M., Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Handbook on Constructing Composite Indicators. OECD Publications, 2005.
18. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press, 1985.
19. Krugman P., Obstfeld M. International Economics: Theory and Policy. Pearson Education, 2015.
20. Stiglitz J. Economics of the Public Sector. W.W. Norton & Company, 2010.
21. World Bank. Industrial Development Report. Washington, 2020.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

VI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2026-yil, mart

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
VI Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 6-son (mart, 2026-yil). – 33 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 26-mart

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.